

VIII. IN MEMORIAM

ANNA SUCHENI GRABOWSKA (12 VIII 1920 — 30 VII 2012)

Niespełna dwa tygodnie przed dziewięćdziesiątymi drugimi urodzinami, 30 VII 2012 r. zmarła w Warszawie profesor Anna Sucheni-Grabowska, ceniona badaczka dziejów polskiego parlamentaryzmu, politycznej i prawnej kultury Rzeczypospolitej „złotego wieku”.

Anna Katarzyna Sucheni, córka Wincentego i Marii Sławety, urodziła się 12 VIII 1920 r. w Gidlach koło Radomska¹. Jej dziadek, Józef Sucheni (1836–1923) był konstruktorem i wytwórcą pługów, nagradzanych na wystawach wszechrosyjskich i międzynarodowych. W Gidlach założył warsztat mechaniczny, rozbudowany i prowadzony następnie przez syna Wincentego (1880–1947). W 1938 r. Anna Sucheni ukończyła Państwowe Żeńskie Gimnazjum im. J. Słowackiego w Warszawie, po czym odbyła kurs prawa I stopnia na Uniwersytecie Warszawskim, zakończony w czerwcu 1939 r. egzaminem uprawniającym do przejścia na kurs II stopnia.

Okres okupacji niemieckiej spędziła w Gidlach, gdzie pracowała „jako urzędniczka w miejscowej fabryce metalurgicznej”². Szybko włączyła się w działalność konspiracyjną, a dobra znajomość języka niemieckiego wyniesiona z gimnazjum pomagała jej podczas częstych wyjazdów kurierskich do Łodzi. W 1944 i na początku 1945 r. Anna Sucheni studiowała historię na podziemnych kursach w Częstochowie, zakończonych egzaminem na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie zaliczono Jej 2 lata studiów.

Po zakończeniu wojny nie kontynuowała nauki na tym kierunku, wybierając studia prawnicze na Uniwersytecie Warszawskim, ukończone w 1948 r. Po śmierci ojca od września 1947 do sierpnia 1950 r. faktycznie prowadziła

¹ Informacje biograficzne pochodzą z teczki osobowej Anny Sucheni-Grabowskiej przechowywanej w Archiwum Zakładowym AGAD.

² W życiorysie pisanym w 1951 r., ze zrozumiałych względów, nie wspomniała, że była to fabryka należąca do rodziny.

rodzinną fabrykę, oficjalnie jako „kierownik wydziału handlowego”, przy czym kilka miesięcy 1950 r. spędziła w więzieniu³.

W 1950 r. poślubiła inżyniera Stanisława Grabowskiego, zamieszkała w Warszawie i na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem prof. Janusza Wolińskiego, przygotowywała pracę doktorską na temat położenia włości w dobrach królewskich w 2. połowie XVI stulecia w świetle lustracji i inwentarzy.

Od października 1951 r. była zatrudniona w AGAD do kwerendy w aktach staropolskich, pracując jako tzw. dietariusz, przez 2 godziny dziennie. W kwietniu następnego roku Anna Sucheni-Grabowska została zatrudniona w archiwum na stały etat, jako asystent. Dodatkowo od września 1952 r. brała udział w pracy zleconej, którą była inwentaryzacja materiałów do dziejów wsi⁴. Na początku 1953 r., po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego, Anna Sucheni-Grabowska uzyskała półroczny urlop bezpłatny w związku z koniecznością opieki nad córką. Urlopu do końca nie wykorzystywała, prosząc o wcześniejsze rozwiązanie umowy o pracę. Archiwalny epizod⁵ zaowocował kilkoma koleżeńskimi znajomościami, które przetrwały wiele lat⁶.

Dalsza aktywność naukowa Anny Sucheni-Grabowskiej wiąże się z Instytutem Historii Polskiej Akademii Nauk, w którym była zatrudniona w latach 1958–1980. Doktoryzowała się 1967 r., w 1974 r. uzyskała habilitację, a tytuł profesora otrzymała w 1998 r. Powstały wówczas ważne prace, w tym *Lustracje województwa płockiego 1565–1789* (współautorka S. M. Szacherska; Warszawa 1965), *Odbudowa domeny królewskiej w Polsce 1504–1548* (Wrocław 1967, wyd. II — Warszawa 2007), *Monarchia dwu ostatnich Jagiellonów a ruch egzekucyjny* (Wrocław 1974), *Społeczność szlachecka a państwo* (w: *Polska w epoce odrodzenia. Państwo — Społeczeństwo — Kultura*, red. A. Wyczański, Warszawa 1970; wyd. II — 1986) oraz *Sejm Walny Rzeczypospolitej w latach 1540–1586* (w: *Historia sejmu polskiego*, red. J. Michalski, t. 1, Warszawa 1984). W połowie lat 90. powstała, uważana przez autorkę za kluczową w Jej dorobku, książka *Zygmunt August — król polski, wielki książę litewski 1520–1562* (Warszawa 1996; wyd. II — Kraków 2010)⁷. Warto też wspomnieć, popularne w założeniu, ale niezmiennie cytowane w pracach naukowych, *Spory króla ze szlachtą w złoty wiek* (seria: *Dzieje narodu i państwa polskiego* II/21; Kraków 1988).

³ Według słów Anny Sucheni-Grabowskiej aresztowano ją za związki z podziemiem niepodległościowym, ale jako zarzut pojawiło się i to, że orkiestra działająca przy fabryce Suchenich, za Jej zgodą, wzięła udział w Wielkanocnej Mszy Rezurekcyjnej; fabryka w końcu lat 40. została upaństwowiona, a następnie zlikwidowana. Obecnie, m.in. dzięki staraniom A. Sucheni-Grabowskiej, została zwrócona rodzinie.

⁴ Chodzi o słynną w kręgach archiwalnych „kwerendę wiejską”, przy której znalazło zatrudnienie wielu znanych później przedstawicieli nauk historycznych.

⁵ Według świadectwa zatrudnienia Anna Sucheni-Grabowska pracowała w AGAD od 1 IV 1952 do 30 IX 1953 r., przy czym od 15 I 1953 była urlopowana. Jednak w żadnym życiorysie czy wspomnieniu ogłoszonym po Jej śmierci nie wzmiankuje się o pracy w archiwum.

⁶ Prof. Teresa Zielińska w rozmowach z młodszymi kolegami zawsze podkreślała, że do pracy naukowej zachęciła Ją właśnie koleżanka z AGAD — Anna Sucheni-Grabowska.

⁷ Niestety nie powstała planowana druga część książki, obejmująca okres do śmierci Zygmunta Augusta.

Już po przejściu na emeryturę w początkach lat 90. prof. Sucheni-Grabowska współprowadziła na Uniwersytecie Warszawskim konwersatorium poświęcone historii i kulturze nowożytnej Polski⁸. Jako współzałożycielka i aktywny członek Towarzystwa im. Stanisława ze Skarbimierza, była inicjatorką i przewodniczącą komitetu redakcyjnego serii wydawniczej *Ludzie niezwyčajni*, w której na przełomie XX i XXI w. ukazało się kilkadziesiąt popularnonaukowych biografii osób zasłużonych dla Polski. Kontynuacją tej myśli był projekt „Biblioteka im. Św. Jadwigi Królowej”, a w nim kolejna seria wydawnicza *Ludzie niezwykli*.

Profesor Sucheni-Grabowskiej od początku bliska była idea stworzenia Muzeum Historii Polski, czynnie włączyła się w jego organizację i tworzenie koncepcji przedstawienia dziejów Polski. To właśnie wydawnictwo Muzeum Historii Polski wznowiło książkę *Odbudowa domeny królewskiej w Polsce* i wydało wybór artykułów o parlamentaryzmie, zatytułowany *Wolność i prawo w staropolskiej koncepcji państwa* (Warszawa 2009).

W ostatnich latach życia w zainteresowaniach badawczych Anny Sucheni-Grabowskiej nastąpił nieoczekiwany zwrot. Z pasją zajęła się bowiem okresem poprzedzającym objęcie władzy przez Władysława Jagiełłę, szczególnie zjazdami i układami Małopolan i Wielkopolan w sprawie sukcesji po Ludwiku Węgierskim, odbywanymi w latach 1382–1384 w bliskim Jej sercu Radomsku. Podejmowane prace, głównie ze względu na słabnące zdrowie Autorki, w wielu wypadkach nie doczekały się wykończenia i publikacji.

Drugim nurtem aktywności Pani Profesor była działalność społeczna i polityczna. Z uwagi na jej dokładne omówienie w publikowanych życiorysach i wspomnieniach⁹ ograniczymy się do wskazania spraw najistotniejszych. Współtworzyła „Solidarność” nauczycielską, była jej ekspertem do spraw reformy nauczania historii, członkiem Komisji Dydaktycznej PTH. W stanie wojennym kierowała sekcją pomocy nauczycielom przy Komitecie Prymasowskim, była współzałożycielką Katolickiego Stowarzyszenia Wychowawców oraz współzałożycielką i wykładowcą Studium Kultury Chrześcijańskiej w Warszawie. Za działalność w tym obszarze 3 V 2006 r. została odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego.

Od 2010 r., z uwagi na bardzo zły stan zdrowia, praktycznie wyłączyła się z aktywnego życia. Zmarła 30 lipca, a 2 VIII 2012 r. została pochowana w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Gidlach.

Małgorzata Końska
(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

⁸ Konwersatorium dla młodych pracowników nauki prowadzili w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego profesorowie: Anna Sucheni-Grabowska, Edward Potkowski i Jan Dziegielewski.

⁹ Zob. hasło autorstwa A. G. Kister, *Anna Katarzyna Sucheni-Grabowska* <http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl> <dostęp: 2014-04-13>; wspomnienie Andrzeja Nowaka z 2 VIII 2012 r. na stronie dwumiesięcznika „Arcana” <http://www.portal.arcana.pl> <dostęp 2014-04-13> oraz wspomnienie Małgorzaty i Jana Żarynow z 1 VIII 2012 r. na stronie <http://www.wpolityce.pl> <dostęp 2014-04-13>.